

Мацибора Татьяна Викторовна - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела инвестиционного и материально-технического обеспечения, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: tatyk@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 08.04.2020 р.

Фахове рецензування: 12.04.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Мацибора Т. В. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 26 – 34. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004026>

Matsyhora, T. V. (2020). Tendentsii rozvytku investytsiinoi diialnosti v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [Trends of the investment activities development in the agrarian sector of economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 26 – 34 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004026>

*

УДК 339.137.2:637.12:332.1

JEL Classification: D24; R11

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004034>

**О.А. КОЗАК, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
О.Ю. ГРИЦЕНКО**

Оцінювання регіональної конкурентоспроможності виробництва молока в Україні

Мета статті - розробити методичні підходи до оцінювання регіональної конкурентоспроможності виробництва молока в Україні, розрахувати інтегральні показники конкурентоспроможності по кожному регіону та на основі їх побудувати рейтинги, а також встановити залежність між конкурентоспроможністю виробництва та рівнем самозабезпеченості регіону молоком.

Методика дослідження. Робота ґрунтується на діалектичному методі пізнання з використанням таких методів дослідження: абстрактно-логічний (для узагальнення та формулювання висновків); порівняльного аналізу (для зіставлення рівня показників конкурентоспроможності виробництва молока між регіонами); статистико-економічний (при здійсненні рейтингової оцінки регіональної конкурентоспроможності виробництва молока); графічний (для наочного відображення результатів статистичного аналізу); балансовий (при визначенні співвідношення регіонального рівня виробництва та споживання молока), а також системний підхід, методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції та інші у сфері економічних досліджень.

Результати дослідження. Розроблено методичні підходи до оцінки регіональної конкурентоспроможності виробництва молока, які представлені у вигляді послідовності наступних дій: визначити систему показників для оцінки конкурентоспроможності за основними виробниками молока; здійснити нормування середніх показників; розрахувати інтегральні індекси за кожним товаровиробником та визначити інтегральну рейтингову оцінку кожного регіону; побудувати рейтинг регіонів за інтегральними індексами та загальною рейтинговою оцінкою. Розрахунки, проведені згідно із зазначеним алгоритмом, дозволили визначити конкурентоспроможні регіони України за виробництвом молока.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку методичні підходи до визначення рівня конкурентоспроможності виробництва молока в регіонах України з урахуванням усіх категорій товаровиробників та розрахунком співвідношення ступеня конкурентоспроможності регіону.

Практична значущість. Розроблені методичні підходи та результати оцінки є інформаційною базою для прийняття управлінських рішень, направлених на вирівнювання конкурентоспроможності виробництва молока в регіонах України в контексті розробки регіональної політики соціально-економічного розвитку. Отримані показники рівня конкурентоспроможності можуть бути використані сільськогосподарськими товаровиробниками для виявлення сильних чи слабких сторін у розвитку молочного виробництва та порівняння підприємства з успішнішими практиками господарювання. Інформація, отримана в дослідженні, буде цікавою потенційним інвесторам, які планують займатися молочним бізнесом в Україні. Табл.: 1. Рис.: 2. Бібліогр.: 17.

Ключові слова: конкурентоспроможність; виробництво молока; рейтингова оцінка; самозабезпеченість; регіон.

© О.А. Козак, О.Ю. Грищенко, 2020

Козак Ольга Анатоліївна - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу економіки аграрного виробництва та міжнародної інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: olya.kozak@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2197-3456>

Грищенко Олена Юріївна - завідувач сектору інформаційного забезпечення досліджень, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: lana@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Постановка проблеми. Молоко і молочні продукти відносяться до базових складових продовольчого кошика пересічного українця. Проте вітчизняне виробництво молока постійно знаходиться в стресових умовах під дією зовнішніх та внутрішніх криз (як молочних, так і загальноекономічних), що ставить під загрозу гарантування продовольчої безпеки країни. Існуючі проблеми галузі уже зумовили відчутний дефіцит сировини протягом останніх п'яти років, що відбилося на роботі всього молокопродуктового підкомплексу. Як наслідок, імпорт молочної продукції за цей період у грошовому виразі зріс у 4,3 рази, експорт - на 27,1%. Поки що Україна залишається нетто-експортером стосовно більшості видів молочних продуктів, проте, на жаль, це вже третій рік поспіль не стосується сиру. Наступне на черзі, як свідчить наявна динаміка даних, вершкове масло. Подальше збільшення імпорту несе у собі системні загрози, серед яких і послаблення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва через програну конкуренцію. Аналіз даних вказує на поглиблення регіональних диспропорцій у виробництві та споживанні молока. Як і 10 років тому, наразі актуальною залишається теза, що жодна з областей поки що не наблизилася до попередніх (базових) показників виробництва з позицій обсягів та структури, які б відповідали загальним принципам використання наявних земельних, матеріально-технічних і трудових ресурсів [1, с. 37]. Разом із тим обраний напрям євроінтеграції та прискорення глобалізаційних процесів виокремлює серед інших питання конкурентоспроможності виробництва молока, у тому числі на регіональному рівні як складової національної конкурентоспроможності.

У більшості країн світу вже давно виділилися конкурентоспроможні молочні регіони, які стали основою формування молочних ресурсів у країні, а також еталоном для інших регіонів при розробці регіональної політики вирівнювання конкурентоспроможності виробництва молока. Це зумовлює необхідність

визначення основних конкурентоспроможних молочних регіонів і в Україні, адже від цього залежить добробут більшості сільськогосподарських товаровиробників, соціальна стабільність та розвиток сільських територій, а також рівень доходів працівників аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у вивчення питання теорії конкурентоспроможності та конкурентних переваг внесли зарубіжні вчені: А. Мескон, М. Портер [15], С. Прагалад [16], Д. Рікардо, Й. Шумпетер та ін. Міжнародну конкурентоспроможність різних рівнів (продукції, галузей, підприємств, регіонів, країн) досліджують такі провідні світові організації, як Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Рада з питань конкурентоспроможності США (U.S. Council on Competitiveness), Світовий центр конкурентоспроможності (IMD World Competitiveness Center) та ін.

Цінні теоретико-практичні напрацювання з питань методології аналізу й оцінки конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства, включаючи молоко і молочні продукти, а також регіональні аспекти згаданих питань знайшли відображення у наукових працях вітчизняних учених: В.Г. Андрійчука; В.І. Бойка [1]; М.М. Ільчука, І. А. Коновала [2]; Д.Г. Легези [4]; Ю.О. Лупенка [5]; М.І. Маліка, О.А. Нужної [6]; В.Я. Месель-Веселяка [7]; Н.І. Патики [8, 9] та ін.

Однак наукові доробки вітчизняних і зарубіжних учених та експертів спрямовані переважно на визначення конкурентоспроможності молочних господарств [3], молочної галузі/продукції [2, 11] та в цілому країни [8]. Натомість досліджень у регіональному розрізі обмежена кількість, чим і зумовлена актуальність обраної теми.

Мета статті - розробити методичні підходи до оцінювання регіональної конкурентоспроможності виробництва молока в Україні, розрахувати інтегральні показники конкурентоспроможності по кожному регіону та на основі їх побудувати рейтинги, а також

встановити залежність між конкурентоспроможністю виробництва та рівнем самозабезпеченості регіону молоком.

Виклад основних результатів дослідження. Загальновідомо, що в ринкових умовах виробництво будь-якої продукції відбувається під впливом конкуренції, а тому перед товаровиробниками стоїть завдання постійно розвиватися, постачаючи продукцію, яка користується попитом, та забезпечувати при цьому прибуток. Успішність конкурентної боротьби вимірюється конкурентоспроможністю. При багатогранності цього поняття, сутність його зводиться до здатності певного об'єкта чи суб'єкта перевершити конкурентів у заданих умовах. Конкурентоспроможність можна розглядати на декількох рівнях: країни, галузі, продукту, підприємства чи регіону. При цьому між конкурентоспроможністю на усіх рівнях існує міцний взаємозв'язок: конкурентоспроможність продукту та господарюючих суб'єктів формує конкурентоспроможність галузей і регіонів, у межах яких вони працюють. А конкурентоспроможність галузей і регіонів формує конкурентоспроможність країни [9, с. 70].

За визначенням OECD (1992), конкурентоспроможність на рівні країни - це ступінь, в якому країна може в умовах вільної торгівлі та справедливих ринкових відносин виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, одночасно підтримуючи та збільшуючи реальні доходи своїх громадян на довгостроковий період [12]. Рада з питань політики конкурентоспроможності США (U.S. Council on Competitiveness) визначила конкурентоспроможність як здатність виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, в той час як громадяни отримують такий рівень життя, який зростає та є сталим протягом тривалого періоду [17]. У 1995 р. Консультаційна група з питань конкурентоспроможності при Європейській комісії (Competitiveness Advisory Group) запропонувала включати до конкурентоспроможності «елементи продуктивності, ефективності та рентабельності» [13, с. 2-3]. Фактично це баланс між ефективністю і результативністю в економічній сфері. Однак конкурентоспроможність не є самоціллю, а лише засобом для підвищення стандартів життя та соціального добробуту. Виходячи з цього, конкурентоспроможність досягається шляхом збільшення продуктивності та ефективності галузі, підприємства

чи країни й забезпечує основу для підвищення доходів населення неінфляційним шляхом. У Щорічнику світової конкурентоспроможності підкреслюється, що процвітання є фундаментальним результатом міжнародної конкурентоспроможності [14].

Все більше поняття конкурентоспроможності поширюється на регіональний рівень. Конкурентоспроможний регіон - це такий, де функціонують успішні підприємства та відповідно підтримується або підвищується рівень життя жителів регіону. Кваліфікована робоча сила та інвестиції тягнуть від «неконкурентоспроможних» регіонів до більш конкурентоспроможних. Поширення концепції конкурентоспроможності на регіональний рівень має великий вплив на напрям політики регіонального розвитку.

Дослідження регіональної конкурентоспроможності галузей розкриває основні причини невідповідності продукції вимогам ринку, а перед виходом на світові ринки сільськогосподарська продукція проходить конкуренцію на регіональному ринку за якістю, ціною, умовами та строками реалізації [4, с. 15].

Молочне виробництво в Україні має виражені регіональні відмінності. Це зумовлено як природно-кліматичними, так і соціальними, структурними, ринковими, політичними та іншими факторами. Послідовність економічних криз від початку періоду незалежності України відбивалася на функціонуванні молочної галузі, яка у 2019 р. відчула ряд нових для неї загроз. Насамперед, це стосується дефіциту сировини та стрімкого зростання імпорту молочних продуктів із високою доданою вартістю, а також наявності потужних країн-сусідів, готових постачати таку продукцію. Постала необхідність визначити, які ж регіони найбільш уразливі до нових викликів, а які конкурентоспроможні та зможуть стати осередками нарощування виробництва молока і поширення успішних практик ведення молочного бізнесу.

Для оцінки регіональної конкурентоспроможності виробництва молока пропонується рейтинговий аналіз, оскільки він дозволяє встановити місце регіону в порівнянні з іншими, виявити слабкі сторони та оцінити економічний розвиток галузі. Загалом, проведення рейтингових оцінок соціально-економічного розвитку регіонів надзвичайно важливе, адже їх результати сприяють зосередженню зусиль управлінських структур та го-

сподарських формувань у напрямі вирівнювання оціночних показників у регіонах і відповідному їх зростанню по країні [7, с. 12].

Застосування рейтингової оцінки включає наступні етапи:

- визначення системи показників для оцінки конкурентоспроможності регіонів за основними товаровиробниками;
- нормування середніх показників;
- розрахунок інтегральних індексів за кожним товаровиробником та визначення інтегральної рейтингової оцінки кожного регіону;
- побудова рейтингу регіонів за інтегральними індексами та загальною рейтинговою оцінкою.

В основі розрахунку інтегрального показника рейтингової оцінки знаходиться порівняння відхилень значень показників за кожним конкретним регіоном від їх найвищих значень (еталонів) за регіонами за відповідний період. Таким чином, рейтингова оцінка конкурентоспроможності виробництва молока базується не на суб'єктивних даних експертів, а на реальних найбільш високих результатах з усієї сукупності порівнюваних об'єктів.

Враховуючи дуальну систему виробництва молока, де, з одного боку, функціонують промислові молочні ферми із середнім поголів'ям 300 корів, а з іншого - велика чисельність господарств населення з поголів'ям 1-2 корови, розрахунки доцільно здійснювати окремо для кожної категорії виробників.

Для сільськогосподарських підприємств обрано 12 показників: 1) частка виробництва молока підприємствами, %; 2) виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь; 3) темпи приросту виробництва молока (2014-2018 рр.); 4) надій від однієї корови, кг; 5) темпи приросту надою (2014-2018 рр.); 6) частка ринку, %; 7) ціна реалізації 1 т молока, грн; 8) частка молока у доходах підприємства, %; 9) рентабельність, %; 10) повна собівартість 1 т молока, грн; 11) прибуток на одну корову, грн; 12) якість (частка молока екстра та вищого ґатунку).

Для господарств населення обрано 9 показників: 1) частка виробництва господарствами населення, %; 2) виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь, ц; 3) темп приросту виробництва молока (2018-й до 2014 р.); 4) надій, кг; 5) темп приросту надою (2018-й до 2014 р.); 6) частка області у виробництві, %; 7) відношення надходження на переробку до виробництва, %;

8) середні ціни продукції, грн/т, 9) якість молока (частка I ґатунку).

Переважає більшість показників розрахована за 2018 р. Темпи приросту - за 5 років (2014-2018 рр.).

Для зіставності та порівняння необхідне попереднє нормування відібраних показників. Головним завданням нормалізації є приведення показників до однієї основи (безвмірних величин) за умови збереження співвідношення між ними. Нормалізацію показників виконуємо за формулою [10]:

$$R_j = \sum_{i=1}^n \frac{x_{\max i} - x_{ij}}{x_{\max i} - x_{\min i}} + \sum_{i=1}^n \frac{x_{ij} - x_{\min i}}{x_{\max i} - x_{\min i}}, \quad (1)$$

де R_j - сума рейтингових оцінок конкретного регіону за кожним із показників окремого товаровиробника;

x_{ij} - значення i -го показника j -го регіону;

$x_{\max i}$ - максимальне значення i -го показника;

$x_{\min i}$ - мінімальне значення i -го показника.

Перша частина формули використовується для оцінки показників стимуляторів, друга частина - для оцінки показників дестимуляторів. Стимулятори - це показники, збільшення яких покращує результативну ознаку. Дестимулятори, навпаки, спричиняють її погіршення. У визначених нами показниках дестимулятором є собівартість виробництва, решта - стимулятори.

Далі визначаємо середнє арифметичне значення суми нормованих показників по регіонах за окремими товаровиробниками за формулою:

$$R_{cpj} = \frac{R_j}{n}, \quad (2)$$

де R_{cpj} - середнє арифметичне суми нормованих показників конкретного регіону;

j - товаровиробник (підприємство, господарства населення);

n - кількість показників.

За результатами розрахунків визначається інтегральна рейтингова оцінка як середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок кожного товаровиробника.

Як показали результати розрахунків інтегральної рейтингової оцінки конкурентоспроможності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення, чим ближче показник до центру, тим він ближче до найвищого значення (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл регіонів України за інтегральним показником конкурентоспроможності виробництва молока

Джерело: Розробка авторів.

Як засвідчують дані, у 11 регіонах вищу конкурентоспроможність виробництва молока забезпечують сільськогосподарські підприємства (Волинська, Дніпропетровська, Київська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Рівненська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області). У п'яти областях - господарства населення (Чернівецька, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська). У восьми областях рівень конкурентоспроможності виробництва молока у підприємствах та господарствах населення однаковий або майже однаковий. У

шести областях існує велика розбіжність між конкурентоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення, зокрема у трьох із них конкурентоспроможніше виробництво в сільськогосподарських підприємствах (Чернігівська, Полтавська та Харківська), а в трьох - у господарствах населення (Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська).

Виходячи з визначених інтегральних індексів були побудовані рейтинги регіонів (табл.).

Матриця позиціонування регіонів України за інтегральними індексами конкурентоспроможності виробництва молока, 2018 р.

Регіон	Сільськогосподарські підприємства	Господарства населення	Усі категорії
Вінницька	8	2	2
Волинська	6	15	10
Дніпропетровська	15	23	20
Донецька	17	20	21
Житомирська	13	8	7
Закарпатська	24	3	17
Запорізька	20	19	22
Івано-Франківська	19	1	11
Київська	5	11	4
Кіровоградська	16	13	16
Луганська	22	24	24
Львівська	18	5	14

Продовження табл.

Миколаївська	7	14	12
Одеська	23	22	23
Полтавська	2	10	3
Рівненська	11	12	9
Сумська	14	17	18
Тернопільська	10	7	5
Харківська	4	16	8
Херсонська	12	18	15
Хмельницька	9	6	6
Черкаська	1	9	1
Чернівецька	21	4	19
Чернігівська	3	21	13

■ – високий; ■ – середній; □ – низький

Джерело: Розробка авторів.

Отже, згідно із запропонованою методикою, найконкурентоспроможнішим є виробництво молока у наступних областях України: Черкаська, Вінницька, Полтавська, Київська, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська та Харківська. Така оцінка важлива для споживача з погляду задоволення його потреб; для виробника - з позицій прибутку, який можна буде отримати; для інвестора - щодо своїх майбутніх та поточних вкладень; для держави, оскільки досліджується група соці-

ально значимих продуктів, різкі зміни в постачанні яких загрожують продовольчій безпеці. Для локальних споживачів, які оцінюють конкурентоспроможність з позиції задоволення ступеня своїх потреб, необхідно додатково визначити, наскільки конкурентоспроможність виробництва співвідноситься із самозабезпеченістю регіонів молоком. Для цього було розраховано показники самозабезпеченості регіонів як відношення рівня виробництва до внутрішнього використання (рис. 2).

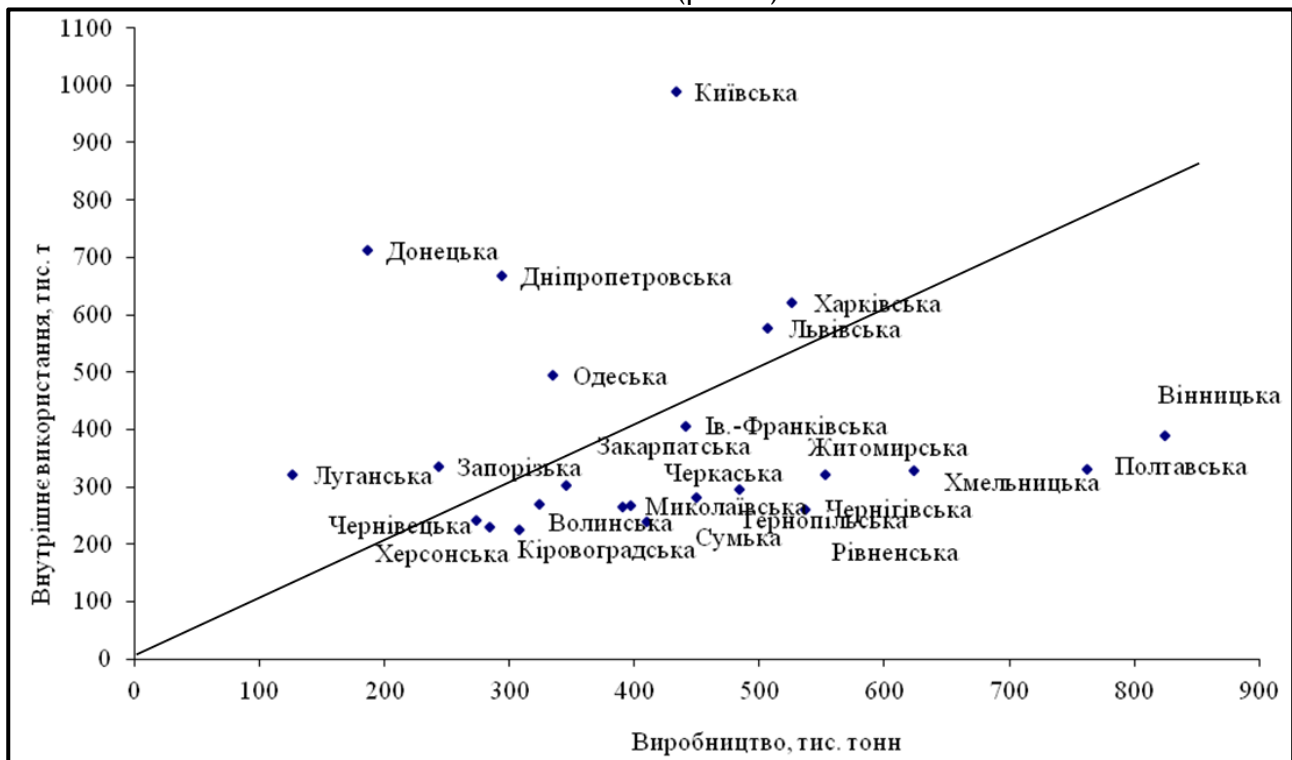

Рис. 2. Діаграма розсіювання регіонів за рівнем самозабезпеченості молоком, 2018 р.

Джерело: Розраховано та побудовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Області, що знаходяться вище лінії бісектриси, характеризуються низьким рівнем виробництва та високим рівнем споживання молока: Київська, Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Луганська, Запорізька. Тобто рівень самозабезпеченості у них недостатній.

Аналіз самозабезпеченості засвідчив, що у восьми областей України цей показник менше 100%, з яких чотири області - менше 50% (Дніпропетровська, Донецька, Київська, Луганська). У решти 16 областей рівень самозабезпеченості більше 100%, тобто вони можуть перекивати дефіцит інших регіонів. Зазначимо, що в окремих регіонах рівень самозабезпеченості перевищує 200% (Вінницька, Житомирська, Полтавська, Хмельницька, Чернігівська області).

Аналіз співвідношення рівня самозабезпеченості та конкурентоспроможності показав, що у регіонах, які характеризуються високою конкурентоспроможністю виробництва молока показник самозабезпеченості знаходиться на найвищому рівні - від 185 до 270%. Виняток становлять області, в яких наявні міста-мільйонники, що в рази збільшує внутрішню регіональну потребу (Київська (45,2%) та Харківська (94%) області).

Список бібліографічних посилань

1. Бойко В. І., Козак О. А. Формування продовольчих ресурсів в Україні: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2010. № 4. С. 37-40.
2. Ільчук М. М., Коновал І. А. Підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 5. С. 51-59.
3. Конкурентоспроможність виробництва молока в Україні. Київ: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. Німецька консультативна група з питань економічних реформ. Жовтень, 2002 р. 17 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2002/s12_ur.pdf.
4. Лебеза Д. Г. Конкурентоспроможність продукції сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2011. 396 с.
5. Лупенко Ю. О. Науково-методологічне забезпечення розвитку економіки сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 6-14.
6. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 270 с.
7. Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю. Рейтингова оцінка регіонального соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки України: методика, розрахунки. *Економіка АПК*. 2017. № 11. С. 11-17.
8. Патица Н. І. Конкурентоспроможність та позиціонування України на світовому ринку молочної продукції. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 77-86. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201905077>.
9. Патица Н. І. Теоретико-методологічні підходи до конкурентоспроможності сільського господарства в сучасних умовах. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 66-74. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904066>.

Висновки. Суттєві регіональні відміни у розвитку виробництва молока в Україні зумовили необхідність визначення рівня конкурентоспроможності по регіонах. Для цього пропонується використати рейтинговий аналіз, суть якого полягає в обґрунтуванні показників, їх нормуванні до еталону, розрахунку інтегральних індексів та на їх основі побудові рейтингу регіонів. Враховуючи особливості та різні тенденції у виробництві молока між підприємствами та господарствами населення розрахунки конкурентоспроможності проводили окремо по кожній категорії господарств з подальшим визначенням інтегральної рейтингової оцінки. За результатами розрахунків, найвищою конкурентоспроможністю характеризується виробництво молока у Черкаській, Вінницькій, Полтавській, Київській, Тернопільській, Хмельницькій, Житомирській та Харківській областях. У переважній більшості визначених конкурентоспроможних за рівнем виробництва молока регіонах внутрішньорегіональна самозабезпеченість знаходиться на високому рівні - від 185 до 270%, за винятком Київської та Харківської областей, на території яких наявні міста-мільйонники, що в рази збільшує внутрішню потребу в молоці.

References

1. Boiko, V.I., Kozak, O.A. (2010). Formuvannya prodovol'chikh resursiv v Ukraini: rehionalnyi aspekt [Food resource formation in Ukraine: regional aspect]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 37-40 [In Ukrainian].
2. Ilchuk, M.M., Konoval, I.A. (2016). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti produktsii skotarstva v Ukraini [Increase of the competitiveness of cattle breeding production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 51-59 [In Ukrainian].
3. Konkurentospromozhnist vyrobnytstva moloka v Ukraini [Milk production competitiveness in Ukraine]. (2002). Kyiv: Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii v Ukraini. Nimetska konsultatyvna hrupa z pytan ekonomichnykh reform. Retrieved from: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2002/s12_ur.pdf [In Ukrainian].
4. Leheza, D.H. (2011). Konkurentospromozhnist produktcii silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia [Agricultural product competitiveness: monograph]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
5. Lupenko Yu.O. (2018). Naukovo-metodolohichne zabezpechennia rozvytku ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy [Scientific and methodical provision for development of agricultural economics in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 6-14 [In Ukrainian].
6. Malik, M.Y. & Nuzhna, O.A. (2007). Konkurentospromozhnist ahrarynykh pidpriemstv: metodolohiia i mekhanizmy: monohrafiia. [Competitiveness of agrarian enterprises: methodology and mechanisms: monograph]. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
7. Mesel-Veseliak, V.Ya., Hryshchenko, O.Yu. (2017). Reitynhova otsinka rehionalnoho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy: metodyka, rozrakhunkyy [Rating assessment of regional social and economic development of the agrarian sector of Ukraine: methodology, calculations]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 11-17 [In Ukrainian].

10. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 856. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>.

11. Устік Т. В. Формування конкурентоспроможності молочної продукції. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Серія: Економічні науки. 2013. № 1(3). С. 277-284.

12. Defining International Competitiveness. IMD World Competitiveness Center. URL : <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-reflections/international-competitiveness/>.

13. Enhancing European competitiveness. First report to the President of the Commission, the Prime-Ministers and heads of state. The competitiveness advisory group. June 1995. URL : <http://aei.pitt.edu/2866/1/2866.pdf>.

14. IMD World Competitiveness Yearbook. (2014). Lausanne: IMD World Competitiveness Center.

15. Porter M. Competition. USA: Harvard Business School Publishing Cooperation, 2008. 544 p.

16. Prahalad C. Competitive advantages. Boston: Harvard Business Scholl Press, 2005. 552 p.

17. US Competitiveness Policy Council. "Building a competitive America."The First Report to the President and Congress, Competitiveness Policy Council, Washington, D.C. 1992.

8. Patyka, N.I. (2019). Konkurentospromozhnist ta pozytisionuvannya Ukrainy na svitovomu rynku molochnoi produktsii [Competitiveness and positioning of Ukraine on the world market of dairy products]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 77-86 [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201905077>

9. Patyka, N.I. (2019). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do konkurentospromozhnosti silskoho hospodarstva v suchasnykh umovakh [Theoretical and methodological approaches to agriculture competitiveness in modern conditions]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 66-74 [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201904066>

10. Pro zatverdzhennia Poriadku ta Metodyky provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 zhovtnia 2015 r. № 856. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>. [In Ukrainian].

11. Ustik, T.V. (2013). Formuvannya konkurentospromozhnosti molochnoi produktsii Formation of dairy product competitiveness]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, 1(3), pp. 277-284 [In Ukrainian].

12. Defining International Competitiveness. IMD World Competitiveness Center. Retrieved from: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-reflections/international-competitiveness/> [In English].

13. Enhancing European competitiveness. First report to the President of the Commission, the Prime-Ministers and heads of state. (1995). European Commission: The competitiveness advisory group. Retrieved from: <http://aei.pitt.edu/2866/1/2866.pdf> [In English].

14. IMD World Competitiveness Yearbook (2014). Lausanne: IMD World Competitiveness Center [In English].

15. Porter, M. (2008). Competition. USA: Harvard Business School Publishing Cooperation [In English].

16. Prahalad, C. (2005). Competitive advantages. Boston: Harvard Business Scholl Press [In English].

17. US Competitiveness Policy Council. (1992). "Building a competitive America."The First Report to the President and Congress, Competitiveness Policy Council, Washington, D.C. [In English].

Kozak O.A., Hryshenko O.Yu. Assessment of regional competitiveness of milk production in Ukraine

The purpose of the article is to develop methodological approaches to assessing the regional competitiveness of milk production in Ukraine, to calculate the integral competitiveness indicators for each region and based on them to build ratings, and also to establish the relationship between the competitiveness of production and the region's self-sufficiency in milk.

Research methods. The work is based on the dialectical method of cognition using the following research methods: abstract-logical (for generalization and formulation of conclusions); comparative analysis (to compare the level of milk production competitiveness among regions); statistical and economic (when conducting a rating assessment of regional competitiveness of milk production); graphical (to visually display the results of statistical analysis); balance (in determining the ratio of the regional level of milk production and consumption), as well as a systematic approach, analysis and synthesis, induction and deduction and others in the field of economic research.

Research results. Methodological approaches to assessing the regional competitiveness of milk production have been developed, which are presented in the form of the following actions sequence: to determine a system of indicators for assessing the competitiveness of major milk producers; to carry out rationing of average indicators; to calculate integrated indices for each producer and determine the integrated regional rating; to build a rating of regions according to integrated indices and overall rating. Calculations performed in accordance with this algorithm allowed us to determine the competitive regions of Ukraine for milk production.

Scientific novelty. Methodological approaches to determining the level of competitiveness of milk production in the regions of Ukraine were further developed, taking into account all categories of producers. The ratio of the degree of regional competitiveness to the level of milk self-sufficiency is calculated. It has been established that the higher milk production competitiveness, the better regional self-sufficiency.

Practical significance. Methodological approaches have been developed and the assessment results are an information base for making managerial decisions aimed at equalizing the competitiveness of milk production in the regions of Ukraine in the context of developing a regional policy for socio-economic development. The obtained indicators of the level of competitiveness can be used by agricultural producers to identify strengths or weaknesses in milk production development and to compare the economy with the best management practices. The information obtained in the study will be interesting to potential investors who plan to engage in the dairy business in Ukraine. Tabl.: 1. Figs.: 2. Refs.: 17.

Keywords: competitiveness; milk production; rating; self-sufficiency; region.

Kozak Olga Anatoliivna - candidate of economic sciences, senior research fellow, leading research fellow of the department of economics of agricultural production and international integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv)

E-mail: olya.kozak@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2197-3456>

Hryshchenko Olena Yuriivna - head of the sector of research informational support, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv)
E-mail: lena@iae.gov.ua
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Козак О.А., Грищенко Е.Ю. Оценки региональной конкурентоспособности производства молока в Украине

Цель статьи - разработать методические подходы к оцениванию региональной конкурентоспособности производства молока в Украине, рассчитать интегральные показатели конкурентоспособности по каждому региону и на их основании построить рейтинги, а также установить зависимость между конкурентоспособностью производства и уровнем обеспечения региона молоком.

Методика исследования. Работа основывается на диалектическом методе познания с использованием следующих методов исследования: абстрактно-логический (для обобщения и формулирования выводов); сравнительного анализа (для сопоставления уровня показателей конкурентоспособности производства молока между регионами); статистико-экономический (при осуществлении рейтинговой оценки региональной конкурентоспособности производства молока); графический (для наглядного отображения результатов статистического анализа); балансовый (при определении соотношения регионального уровня производства и потребления молока), а также системный подход, анализа и синтеза, индукции и дедукции и другие в сфере экономических исследований.

Результаты исследования. Разработаны методические подходы к оценке региональной конкурентоспособности производства молока, которые представлены в виде последовательности следующих действий: определить систему показателей для оценки конкурентоспособности по основным производителям молока; осуществить нормирование средних показателей; рассчитать интегральные индексы по каждому товаропроизводителю и определить интегральную рейтинговую оценку каждого региона; построить рейтинг регионов по интегральным индексам и общей рейтинговой оценке. Расчеты, произведенные согласно с указанным алгоритмом, позволили определить конкурентоспособные регионы Украины по производству молока.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие методические подходы к определению уровня конкурентоспособности производства молока в регионах Украины с учетом всех категорий товаропроизводителей и расчётом соотношения степени конкурентоспособности региона.

Практическая значимость. Разработанные методические подходы и результаты оценки выступают информационной базой для принятия управленческих решений, направленных на выравнивание конкурентоспособности производства молока в регионах Украины в контексте разработки региональной политики социально-экономического развития. Полученные показатели уровня конкурентоспособности могут быть использованы сельскохозяйственными товаропроизводителями для выявления сильных или слабых сторон в развитии молочного производства и сравнения предприятия с более успешными практиками хозяйствования. Информация, полученная в исследовании, будет интересной потенциальным инвесторам, которые планируют заниматься молочным бизнесом в Украине. Табл. : 1. Илл. : 2. Библиогр. : 17.

Ключевые слова: конкурентоспособность; производство молока; рейтинговая оценка; самообеспеченность; регион.

Козак Ольга Анатольевна - кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела экономики аграрного производства и международной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: olya.kozak@gmail.com
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2197-3456>
Грищенко Елена Юрьевна - заведующая сектором информационного обеспечения исследований, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: lena@iae.kiev.ua
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Стаття надійшла до редакції 16.04.2020 р.

Фахове рецензування: 20.04.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Козак О. А., Грищенко О. Ю. Оцінювання регіональної конкурентоспроможності виробництва молока в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 34 – 42. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004034>

Kozak, O. A. & Hryshchenko, O. Yu. (2020). Otsiniuvannia rehionalnoi konkurentospromozhnosti vyrobnytstva moloka v Ukraini [Assessment of regional competitiveness of milk production in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 34 – 42 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004034>

* * *